

Iz rečenog nikako ne proizilazi da se piscu savremena epoha može negirati, da se njegovo stvaralaštvo može odbaciti u prošlost ili projektovati u budućnost. Savremenost čuva sve svoje ogromno i u mnogim odnosima odlučujuće značenje. Naučna analiza može polaziti samo iz nje i u svom daljem razvoju sve vreme se mora proveravati sa njom. Književno delo, kao što smo ranije rekli otkriva se pre svega u diferenciranom jedinstvu kulture epohe njegovog stvaranja, ali ono se ne sme u nju zatvarati: njegova punoća se otkriva samo u velikom vremenu.

Ali ni kultura epohe, ma koliko ta epoha od nas bila udaljena u vremenu, ne sme biti zatvorena u sebe kao nešto gotovo, potpuno završeno i nepovratno nestalno, umrlo. Špenglerove ideje o zatvorenim i završenim kulturnim svetovima do sada imaju veliki uticaj na istoričare i teoretičare književnosti. Ali tim idejama su nužni suštinski korektivi. Špengler je kulturu epohe zamišljao kao zatvoren krug. Ali jedinstvo određene kulture je otkriveno jedinstvo.

činjeničnih, materijalnih znanja o njima, koja neprestano dobijamo arheološkim iskopavanjima, otkrićima novih tekstova, usavršavanjem njihovog dešifrovanja, rekonstrukcijom sl. Ovdje se dobijaju novi materijalni nosioci značenja, tako reći, tela značenja. Ali između tela i značenja u kulturi ne treba povlačiti apsolutnu granicu²: kultura se ne gradi od mrtvih elemenata, jer čak i obična opeka, kako smo već govorili, u graditeljevim rukama svojim oblikom izražava nešto. Zato nova otkrića materijalnih nosilaca značenja unose ispravke u naše smisaone koncepcije i mogu čak zahtevati njihovu suštinsku pregradnju.

Postoji veoma tvrdokorna, ali jednostrana i zato neistinita ideja o tome da je za bolje shvatanje tuđe kulture potrebno kao preseliti se u nju i, zaboravivši svuju, posmatrati svet očima te tuđe kulture. Takva ideja, kao što sam rekao, jednostrana je. Naravno, izvesno uživljavanje u tuđu kulturu, mogućnost da se svet pogleda njenim očima, nužan je momenat u procesu njegovog razumevanja; ali ako bi se razumevanje iscrpljivalo samo tim momen-

strane, nove smisaone dubine. Bez svojih pitanja ne može se stvaralački shvatiti ništa drugo i tuđe (ali, naravno, ozbiljnih i pravih pitanja). Pri takvom dijaloškom susretu dve kulture one se ne spajaju i ne mešaju, svaka čuva svoje jedinstvo i otkrivenu celovitost, ali se one uzajamno obogaćuju.

Što se tiče moje ocene daljih perspektiva razvoja naše nauke o književnosti, smatram da su te perspektive dobre zato što su u nas ogromne mogućnosti. Nedostaje nam samo naučna, istraživačka smelost, bez nje se ne može popeti na visinu ni spustiti u dubinu.

1) Ovaj primer dobro pojašnjava autorovu široku obuhvatnu formulu »izražajno i govoreće biće«, kojom je on obuhvatio predmet i sferu humanitarne misli; s tim je povezana i »stvar bremenita govorom«, kao suprotnost »nemaj stvari«. »Izražajno i govoreće biće« — od Šekspira do opeke u graditeljevim rukama — može se reći da je bila najosnovnija tema Bahtinovih razmišljanja.

naši su dani tihe jesenje noći

živko nikolić

NAŠI SU DANI SADA TIHE JESENJE NOĆI

za S.G.

hteo sam da te poredim sa travama zbog mirisa kojim me tvoje grudi zasipale ali trave odveć uz smer vetra prijanjaju

hteo sam da otkrijem u ptičjem perju dah tvoj i da ga u šaku zatomim vetar mi perje oteo

sa zemljom koju je orosila prolećna kiša hteo sam da poredim tvoje slane usne usne od zemlje i kiše

od prašine i senki hteo sam da te satkam i iznenada osetio: naši su dani sada tihe, jesenje noći

SLAVLJENJE LAŽI

*za L.J.G.

laži da si kraj prozora zaspala laži da si grančicu otkinula da si pero iskrivila pero u polju nadeno pero iz krila ptice ispalo o perju pred svima laži

laži da si me prepoznala od svih da si mene odabrala laži na suncu i u tami prosipaj laži

i o bojama poljupca netremice pred svima laži ti umeš to: laži o prašini koja prekriva srce tvoj glas neka ne prestaje i o samoj laži nek prosipa laž

OKRUTNA ŽENA

za Mi.Tri.Nik

ništa što je tvoje nisi dala da taknem samo da bi me pogledom strelila kada bih okrajke tvoje senke gazio svi bi se treptaji tad u jedan sliili: ti si neiscrpan izvor koji u neznano hrlu kako da ga zaustavim prestao sam da pitam i utihnui jer znam: samo me sećanje nad ponorom održava odakle dno svoje vidim i tvoj okrutni osmeh malu, neizlečivu ranu, sparušenu na suncu

POSLEDNJA ČAŠA

ZA S.L.

čašu koju sam od tebe davno na uzdarje dobio zefir je sinoć oborio okrajke dok sam sakupljao pomislih kako je to jedino što mi je od tebe ostalo zbog čega je često u mislima oduševljenje ni sad nije prestalo oduševljenje je ka snu krenulo

TRENTAK

za M.M.

trenutak kad mi je uz tebe najlepše poželim da traje i da ne postoji ni ono pre ni ono što potom sledi život da nalikuje orahovoj ljusci u kojoj je skriveno celo sazvežđe i ti da se neprestano od mog dodira otvaraš kao tek razbudeni cvet

Svako takvo jedinstvo (na primer, antika) uz sve svoje specifičnosti ulazi u jedinstveni (iako ne i pravolinijski) proces natajanja ljudske kulture. U svakoj kulturi prošlosti nalaze se ogromne smisaone mogućnosti, koje su ostale neotkrivene, nepoznane i neiskorišćene u toku sveg istorijskog života određene kulture. Antika nije poznavala antiku koju mi sada poznajemo. Postojala je školska šala: stari Grci o sebi nisu znali najvažnije, nisu znali da su oni stari Grci, i nikad sebe nisu tako nazivali. Ali u stvari, ta distanca u vremenu koja je Grke pretvorila u stare Grke imala je ogromno preobražavajuće značenje: ona je napunjena otkrićima u antici sve novih i novih smisaonih vrednosti, o kojima Grci stvarno ništa nisu znali iako su ih sami stvarali. Mora se reći da je i sam Špengler u svojoj veličanstvenoj analizi antičke kulture uspeo u njoj da otkrije nove smisaone dubine; istina, ponešto joj je domišljao da bi joj dao veću zaokruženost i završenost, ali ipak je u on učestvovao u oslobodenju autora iz zatočeništva vremena.

Moramo naglasiti, ovde govorimo o novim smisaonim dubinama, koje se nalaze u kulturi prošlih epoha, a ne o proširivanju naših

tom, bilo bi samo obično dubiranje i u sebi ne bi nosilo ništa obogaćujuće. Stvaralačko razumevanje se ne odriče sebe, svog mesta u vremenu, svoje kulture i ništa ne zaboravlja. Velika stvar za razumevanje — to je da se onaj koji razumeva nalazi van — u vremenu, prostoru, kulturi — u odnosu na ono što hoće da razume. Jer čak ni svoju sopstvenu spoljašnjost čovek ne može stvarno videti i shvatiti jer u celini, nikakva ogledala i snimci mu neće pomoći; njegovu stvarnu spoljašnjost mogu videti i shvatiti jedino drugi ljudi zahvaljujući tome što se nalaze van, što su drugi.

Nalaženje van u oblasti kulture je najsnažnija poluga razumevanja. Tuda kultura samo u očima druge kulture otkriva sebi punije i dublje (ali ne do kraja, jer doćiće i druge kulture koje će videti i shvatiti još više). Jedan smisao razotkriva svoje dubine u susretu i dodiru sa drugim, tudim smislom: među njima počinje kao neki dijalog, koji zahvaćava zatvorenost i jednostranost tih smislova, tih kultura. Tuda kulturi ćemo postaviti nova pitanja, kakva ona sama sebi nije postavljala, u njoj tražimo odgovor, otkrivajući pred nama svoje nove

2) O karakterističnoj nerazdvojenosti »tela« i »smisla« u umetnosti autor je pisao još dvadesetih godina kad se polemički udaljavao od »materijalne estetike« formalizma, sa jedne, i »apstraktnog ideologizma« s druge strane: »... u umetnosti je značenje potpuno neodvojivo od svih detalja koji otelotvoruju njegovo materijalno telo. Umetničko delo celo nosi značenje. Samo stvaranje tela — znaka ovde ima prvostepeni značaj. Ono što ima tehnički značaj ovde je svedeno na minimum. Umetnički značaj ovde dobija sva pojedinačna stvarnost predmeta u svoj neponovljivosti njegovih crta« (Medvedev P. N. »Formalni metod u nauci o književnosti«).

S ruskog: Aleksandar Badnjarević

(Odgovor na pitanje redakcije časopisa »Novi svet«, objavljeno u časopisu »Novij mir«, 1970., No 11, s. 237—240.)